

(1) V ISKANJU IZGUBLJENE VEČJEZIČNOSTI

Danes se marsikaj šteje za normalno. Na primer, da je (ali mora biti) vsaka država narod in ima zato tudi državni jezik. V Avstriji na primer "integracija" migrantov vedno pomeni, da se morajo naučiti nemškega jezika. Čeprav je to seveda pomembno, menim, da ni prav, da se izvorni jeziki ne vrednotijo. In prav zaradi te ideologije so tako imenovane "etnične manjšine" (že sam izraz je vprašljiv) deloma veljale in še vedno veljajo za nekakšen moteč dejavnik. In imajo le malo možnosti za razvoj, tako da sta se delež in število npr. slovensko govorečih Korošcev v 20. stoletju močno zmanjšala. S tem se je iz spomina izbrisalo tudi to, da je bila večjezičnost na celotnem območju Alpe-Jadran nekoč nekaj običajnega in ne izjema. Ker pa smo danes vzpostavili drugačen okvir normalnosti, nekaterih resničnosti ne moremo več ustrezno prepoznati. Zgodovinar Jan Assmann nas je opozoril: "Če se človek - in družba - lahko spominja le tistega, kar je mogoče rekonstruirati kot preteklost v referenčnih okvirih ustrezne sedanosti, potem bo pozabljeno prav tisto, kar v taki sedanosti nima več referenčnih okvirov." (Jan Assmann, Kulturni spomin. Pisanje, spomin in politična identiteta v zgodnjih naprednih civilizacijah. München 1997, str. 36.)

Kako lahko ohranimo ali oživimo spomin na večinoma izgubljeno večjezičnost? (Werner Wintersteiner)

Mislím, da se oživljanje večjezičnosti na Koroškem že dogaja! To se odraža na primer v maloštevilčnem ampak vztrajnem naraščanju prijav k dvojezičnemu pouku na ljudskih šolah. Tudi če je zmeraj manj otrok, ki govori slovenščino kot prvi jezik, je prijav k dvojezičnemu pouku zmeraj več. Ponekod (na primer na Zilji) se v dvojezičnih razredih ne najde niti enega učenca ali učenke s predznanjem slovenščine. Lahko bi torej sklepali, da zmeraj več odraslih spozna vrednoto večjezičnosti.

Pogosto se mi zdi – sploh na podeželju, kjer je dvojezičnost na vasi pred desetletji bila še nekaj navadnega (sama sem doraščala v 80ih in 90ih letih prejšnjega stoletja v taki vasi), da je za naravnost k dvojezičnosti najprej potrebno njeno izginotje. Nekateri ljudje so tako travmatizirani, osramoteni in zbegani, da enostavno ne morejo prenesti slovenščine v njihovi bližini. Zdaj, ko pa je skorajda ni več, jih očitno ne več ogroža in se je njihovi potomci smejo približati na varen in muzealen način. Lahko se je učijo, saj je sedaj samo še en jezik med mnogimi, ni pa več „njihov“ jezik – jezik, ki bi jih lahko označil tudi kot Slovence.

Večjezičnost kot globalna vrednota in kompetenca, ki povezuje ljudi, je gotovo večje pomembnosti in atraktivnosti kakor instrumentalizacija jezikov za etnično ali narodno opredeljevanje. (Marjeta Schwarz)

V deželi Furlaniji Julijski krajini so jezikovne manjšine hkrati razlikovalni dejavnik in dejavnik identitete. Čeprav je 600 000 govorcev furlanskega jezika absolutna manjšina, je njihov jezik med prebivalci regije večinski in je zaščiten z deželnim zakonom št. 29 z dne 18. decembra 2007, ki spodbuja ustanavljanje združenj, ki ohranjajo in širijo uporabo furlanskega jezika. To jezikovno in kulturno sožitje je rezultat zgodovine, ki je zlasti na določenih območjih in v določenih obdobjih zaznamovala menjavanje beneške in habsburško-avstrijske nadvlade ter podpisovanje številnih pogodb, zlasti po obeh svetovnih vojnah, na podlagi katerih so zmagovalne in poražene države dobile svoja bolj ali manj velika in pomembna ozemlja ali utpele izgube in pohabitve, kar je povzročilo, da so bile manjšine (npr. Italijani v Istri in Dalmaciji) pregnane iz ene države v drugo.

Posledice tega so bile in so pomembne v Furlaniji in Benečiji za slovensko in nemško govorečo manjšino ter obratno za italijansko govoreče manjšine v Sloveniji in na Hrvaškem ter na Južnem Tirolskem.

Avstrijski Habsburžani so znali večetnično, večjezično in medkonfesionalno cesarstvo upravljati učinkovito in s spoštovanjem nacionalnih razlik, kar je veljalo za pozitivne lastnosti, ki so bile pogosto sinergično uporabljene tako v družbenopolitičnem kot kulturnem smislu. Potrditev občutka narodnosti v času italijanskega Risorgimenta ter poznejši nacionalizem v Evropi in Italiji sta občutek pripadnosti in identitete spremenila iz vrednote v ne-vrednost ter skupaj z vojnami konec 19. in v začetku 20. stoletja prispevala k koreniti spremembi starih odnosov civiliziranega sobivanja med ljudmi, ki so pripadali različnim narodnim skupinam. To je na primer v Italiji privedlo do pojava iredentizma in pozneje fašizma.

Spomin na zgodovinsko preteklost, njene vrednote in napake je treba v šolah poučevati na nov način, da bi se mladi zavedali, da je treba nekatere vidike, ki so nekoč veljali za hrbtenico pojma domovine, hkrati pa so bili vzrok družbenih konfliktov in vojn, obravnavati kot napake in omejitve, ki jih danes lahko in moramo popraviti in preseči.

V učbenikih za zgodovino v italijanskih šolah je tema manjšinskih jezikov in kultur ter regionalnih jezikov in narečij v osnovni šoli obravnavana le obrobno, v učbenikih za italijansko književnost pa sta poezija in proza v regionalnih jezikih ali narečjih običajno "prevedeni" v italijanščino (glej npr. npr. gledališče v starem padovanskem narečju Angela Beolca, znanega kot Ruzante, pa tudi Carla Goldonija v beneščini ali chioggiottu, ali poezijo v romanščini Giuseppeja Gioachina Bellija ali tisto v milanščini Carla Porte). (Carlo Enrico Tincani)

Kultura spomina v tem pogledu nedvomno prispeva k poznavanju zgodovinskih procesov in podpira postulat večjezičnosti. Vendar pa mora spominjanje odpirati tudi poti za prihodnost. Dvojezičnost, ki zajema večino prebivalstva, je podana z znanjem angleškega jezika na ravni A2/B1; Korošci s slovenskim maternim jezikom so torej vsaj trojezični. Angleščina v Evropi in svetu potiska nazaj druge jezike - afganistanski in sirski prosilci za azil govorijo vsaj osnovno angleščino, zato je treba opredeliti cilj večjezičnosti v regiji Alpe-Jadran (svetovni jezik angleščina kot drugi jezik in sosednji jeziki kot tretji in četrti jezik? jeziki) in ustvariti nove družbene strukture, ki bodo spodbujale usvajanje in uporabo sosednjih jezikov ter vzbujale zanimanje za "druge". Na primer: nadnacionalna združenja na poklicni ravni (za politike, novinarje, vzgojitelje, trgovce ... in -ženske.), na zasebni ravni (okrepljeni stiki v šolah, upokojenci, jezikovni tandemi ...). Za spremembo perspektive na čustveni ravni je nujna samokritična in odprta analiza načinov razmišljanja in ravnanja v preteklosti, ki jih je treba primerjati s sedanostjo. Ali nadaljujemo s starimi napakami ali celo delamo nove? Katere hierarhije jezikov oblikujejo način razmišljanja vsakega posameznika ali družbene skupine? (Artur Roßbacher)